

(บทความวิจัย)

การผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย Organic Native Chicken Production in the Northeastern Thailand

จิตติมา กันตนามัลลกุล^{1*} และ มณฑิชา พุทษาคำ¹
Chittima Kantanamalakul^{1*} and Monticha Putsakum¹

¹สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

¹สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

¹School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University, Chaengwattana Road, Bangpood, Pakkret Nonthaburi

*Corresponding author: Chittima.kan@stou.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ตามแนวทางการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ 2) ศึกษาความต้องการและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ และ 3) พัฒนาแนวทางการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ของประเทศไทย ประชากรที่ศึกษาคือ กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์และเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเลือกตัวอย่างใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสนทนาลับซุ่มท้าย

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ตามข้อกำหนดการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ มกษ. 9000 เล่ม 2-2554 คือ (1) แหล่งที่มาของสัตว์ (2) การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้เป็นระบบปศุสัตว์อินทรีย์ (3) การจัดการด้านสุขภาพสัตว์ (4) การจัดการฟาร์ม การขนส่งสัตว์ และการฆ่าสัตว์ (5) โรงเรือนและการเลี้ยงปล่อย และ (6) การจัดการของเสีย เกษตรกรไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ มกษ. 9000 เล่ม 2-2554 เกี่ยวกับอาหารไก่พื้นเมืองและการจัดเก็บบันทึกข้อมูล เกษตรกรบางส่วนมีความต้องการและข้อเสนอแนะด้านพันธุ์ไก่พื้นเมือง อาหารอินทรีย์ การจัดการสุขภาพสัตว์ การจัดการฟาร์ม และการตลาด สำหรับแนวทางการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ของประเทศไทยเกี่ยวข้องกับเกษตรกร เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ และหน่วยงานภาครัฐ

คำสำคัญ ไก่พื้นเมืองอินทรีย์ มาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์

Abstract

The objectives of this study were: 1) to study the production management for native chicken production under the Organic Livestock Standard, 2) to study the requirements and suggestions of farmers for native chicken production under the Organic Livestock Standard, and 3) to development organic native chicken production system for farmers. The studied population was farmers who raising organic native chicken and DLD officials in the northeastern Thailand. Sampling method was purposive sampling. The data were collected through interview and final seminar for comment.

The results showed that farmers could produce native chicken in six components of farm management under TAS 9000 part 2-2011, namely: 1) animal source; 2) conversion period to organic livestock production; 3) animal health management; 4) husbandry practices, transport and slaughter; 5) housing and living conditions; and 6) environmental management. Farmers cloud not produce native chicken in two components of farm management under TAS 9000 part 2-2011, namely animal feed, and recordkeeping. There were some requirements and suggestions for farmers about native chicken breeds, organic feed suppliers, knowledge of animal health management, knowledge farm management, and markets for organic products. The development of organic native chicken production system in Thailand concerned to farmers, DLD officials and government organizations.

Keyword : Thai native chicken, Organic livestock standard

คำนำ

ปศุสัตว์อินทรีย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นระบบการผลิตที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม การรักษาสมดุลธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งสามด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในกลุ่มเกษตรกรทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเกมกีฬาในยามว่าง เพื่อการบริโภคในครัวเรือน และเพื่อการจำหน่ายสู่ท้องตลาด เกษตรกรสามารถเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยไม่ต้องพึ่งพาพันธุ์ไก่จากภายนอกหมู่บ้าน แต่อาศัยพ่อแม่พันธุ์ที่มีอยู่สืบทอดลูกหลานตามธรรมชาติ วิธีการเลี้ยงเป็นแบบเรียบง่าย เลี้ยงในบริเวณบ้าน ปลอ่ยให้

ไก่หากินเองตามธรรมชาติและโรยข้าวเปลือกหรือเศษอาหารให้กินในบางครั้ง หากินเองตามธรรมชาติ ทนทานต่อสภาพอากาศร้อนชื้น โรคและแมลง ดังจะเห็นได้ว่าการเลี้ยงไก่พื้นเมืองมีกระบวนการผลิตที่สอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรที่หาได้ง่ายและมีอยู่ในท้องถิ่น อาศัยความหลากหลายทางชีวภาพ เลือกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชนบท อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเข้าสู่ระบบการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ยังมีน้อย ด้วยเหตุนี้ การวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาวิธีการ ความต้องการ และข้อเสนอแนะในการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ โดยสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพการผลิตจริงของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ตามแนวทางการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อศึกษาความต้องการและข้อเสนอแนะในการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อพัฒนาแนวทางการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีขั้นตอนการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1.1 การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร วารสาร บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย กรมปศุสัตว์ และสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เพื่อศึกษาแนวคิดของเกษตรอินทรีย์ และมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรฐานสินค้าเกษตร เกษตรอินทรีย์ เล่ม 1: การผลิต แปรรูป แสดงฉลาก และจำหน่ายผลิตผลและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ (มกษ. 2009 เล่ม 1-2552) มาตรฐานสินค้าเกษตร เกษตรอินทรีย์ เล่ม 2: ปศุสัตว์อินทรีย์ (มกษ. 2009 เล่ม 2-2554)

1.2 การสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์ในพื้นที่การส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของสำนักงานปศุสัตว์เขต 3 และสำนักงานปศุสัตว์เขต 4 กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ เพื่อศึกษารูปแบบการเลี้ยง การจัดการ ความต้องการ ปัญหาและข้อเสนอแนะสำหรับการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.3 การสัมภาษณ์สิ้นสุดท้าย เป็นการนำเสนอผลการศึกษาต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยจากผู้เข้าร่วมสัมมนา

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วยกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์ จำนวน 49 กลุ่ม และเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ จำนวน 13 ราย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ ใช้วิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกกลุ่มเกษตรกร ในจังหวัดที่มีเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองมากที่สุดใน 6 จังหวัด ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรบ้านตระแบก อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มปศุสัตว์อินทรีย์บัวงาม อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มเกษตรกรอำเภอขานี จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มเกษตรกรอำเภอโนนสมบูรณ์ จังหวัดขอนแก่น ศูนย์เครือข่ายเรียนรู้การเลี้ยงสัตว์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนพอเพียงตำบลหนองตอกแป้น อำเภอยางตลาด จังหวัดมหาสารคาม และศูนย์การเรียนรู้ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม) และเลือกเจ้าหน้าที่จากจังหวัดในเขตตะวันออกเฉียงเหนือ 1 คนต่อ 2 จังหวัด

2.3 ผู้เข้าร่วมสัมมนาขั้นสุดท้าย ประกอบด้วยเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์ จำนวน 6 ราย เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์จำนวน 6 ราย ผู้บริหาร ศูนย์พัฒนาปศุสัตว์อินทรีย์ กรมปศุสัตว์ จำนวน 1 ราย ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษา นักวิชาการ และประชาชนผู้สนใจ จำนวน 30 ราย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์การจัดการไก่พื้นเมืองอินทรีย์ ความต้องการ และข้อเสนอแนะ ปัญหา ปัจจัย และแนวทางพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์โดยการจำแนกประเภทข้อมูล

ผลการวิจัย

1. การจัดการการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ตามแนวทางการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.1 แหล่งที่มาของสัตว์ พันธุ์ไก่พื้นเมืองที่นิยมเลี้ยง คือ ไก่พื้นเมืองลูกผสม โดยแหล่งที่มาของไก่พื้นเมืองมาจากการเพาะพันธุ์ขึ้นเองภายในฟาร์ม

1.2 การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้เป็นระบบปศุสัตว์อินทรีย์ อายุไก่พื้นเมืองที่เริ่มเลี้ยงประมาณ 1 วัน และเกษตรกรเข้าสู่ระบบปศุสัตว์อินทรีย์นานกว่า 2 ปี

1.3 อาหารสัตว์ อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่พื้นเมือง มีทั้งอาหารตามธรรมชาติและ อาหารเสริม แหล่งน้ำสำหรับไก่พื้นเมือง คือ น้ำจากบ่อบาดาล โดยจัดหาน้ำให้ไก่กินตลอดทั้งวัน

1.4 การจัดการด้านสุขภาพสัตว์ เกษตรกรส่วนใหญ่ รักษาไก่ป่วยด้วยสมุนไพร ไม่นิยมทำวัคซีนป้องกันโรค ยกเว้นกรณีที่เจ้าหน้าที่แนะนำ หรือเมื่อเกิดโรคระบาดในฟาร์มและบริเวณใกล้เคียง ชนิดของวัคซีนที่ทำ คือ วัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิล เกษตรกรไม่นิยมกำจัดพยาธิทั้งภายในและพยาธิภายนอกให้กับไก่พื้นเมือง

1.5 การจัดการฟาร์ม การขนส่งสัตว์ และการฆ่าสัตว์ เกษตรกรส่วนใหญ่ขยายพันธุ์ไก่พื้นเมืองใช้วิธีการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติ ไม่มีการตัดปากไก่พื้นเมือง พื้นที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นลานกว้าง

และพื้นที่นาหลังการเก็บเกี่ยว ส่วนการขนส่งสัตว์และการฆ่าสัตว์เป็นการดำเนินการโดยพ่อค้า

1.6 โรงเรือนและการเลี้ยงปล่อย โรงเรือนเป็นที่หลบแดดหลบฝน และเป็นที่พักพิงของไก่พื้นเมืองในช่วงเวลากลางคืน โรงเรือนสร้างด้วยวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ภายในโรงเรือนมีภาชนะใส่น้ำและอาหารสำหรับไก่ โรงเรือนตั้งอยู่ในบริเวณที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง ซึ่งเป็นลานกว้างและมีรั้วกัน พื้นที่เลี้ยงไก่อยู่ห่างจากบ้านพักอาศัย เป็นที่ดอนและที่ดอนสลับกับที่ลุ่ม ไก่ทุกตัวไม่ว่าพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ ไก่รุ่น และลูกไก่ สามารถเดินเล่นคุ้ยเขี่ยหาอาหารตามธรรมชาติได้ตลอดเวลา

1.7 การจัดการของเสีย เกษตรกรจัดการของเสียโดยเก็บกวาดมูลไก่รวมเป็นที่เดียวกัน แล้วนำไปทำเป็นปุ๋ยสดใส่ในนาข้าว ในไร่ และในแปลงผัก

1.8 การจัดเก็บบันทึกข้อมูล เกษตรกรไม่นิยมการจดบันทึกข้อมูล

1.9 การจำหน่ายไก่พื้นเมือง เกษตรกรจำหน่ายไก่พื้นเมืองตามน้ำหนักตัวและแบบเหมาตัว จำหน่ายหน้าฟาร์มให้กับลูกค้าโดยตรง จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง จำหน่ายตามตลาดในหมู่บ้าน และจำหน่ายในต่างพื้นที่

2. ความต้องการและข้อเสนอแนะในการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.1 ความต้องการและข้อเสนอแนะด้านพันธุ์ไก่พื้นเมือง เกษตรกรส่วนใหญ่ ไม่มีความต้องการด้านพันธุ์ไก่พื้นเมือง ยกเว้นบางรายที่ขาดแคลนพ่อแม่พันธุ์ โดยต้องการไก่พื้นเมืองพันธุ์ดี โตเร็ว แข็งแรง และทนทานต่อโรค และมีข้อเสนอแนะให้กรมปศุสัตว์ทำหน้าที่ในการเพาะพันธุ์และจัดหาพันธุ์ไก่พื้นเมืองจำหน่ายแก่เกษตรกร

2.2 ความต้องการและข้อเสนอแนะด้านอาหารไก่พื้นเมือง เกษตรกรเกือบครึ่งมีความต้องการด้านอาหารสัตว์ที่มาจากกระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรภายในฟาร์มไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงไก่พื้นเมือง เกษตรกรยังต้องการแหล่งอาหารอินทรีย์ที่เชื่อถือได้และความรู้ในเรื่องของการผลิตอาหารอินทรีย์ พร้อมกับเสนอให้กรมปศุสัตว์จัดหาอาหารอินทรีย์ และเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ทำหน้าที่ในการอบรมวิธีการผสมอาหารสัตว์

2.3 ความต้องการและข้อเสนอแนะด้านการจัดการฟาร์ม เกษตรกรไม่มีความต้องการในด้านการจัดการฟาร์ม ยกเว้นบางรายต้องการขยายพื้นที่ฟาร์มให้ใหญ่ขึ้น พร้อมกับเสนอให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์เข้ามาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการฟาร์มตามมาตรฐานฟาร์ม

2.4 ความต้องการและข้อเสนอแนะด้านความรู้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง เกษตรกรส่วนใหญ่ ไม่มีความต้องการความรู้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง แต่หากกรมปศุสัตว์กำหนดให้มีการจัดฝึกอบรมความรู้ ประเด็นความรู้ที่ต้องการ ได้แก่ การเลี้ยงไก่แบบอินทรีย์ อาหารอินทรีย์สำหรับไก่ การทำน้ำหมักชีวภาพ และการป้องกันโรค

2.5 ความต้องการและข้อเสนอแนะด้านสุขภาพไก่พื้นเมือง เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีความต้องการด้านสุขภาพสัตว์ ยกเว้นบางรายต้องการให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์แนะนำวิธีการป้องกันโรคในไก่พื้นเมือง

เมือง การใช้สมุนไพร การทำวัคซีนในช่วงที่มีการระบาดของโรค

2.6 ความต้องการและข้อเสนอแนะด้านการตลาด เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีความต้องการด้านการตลาด เพราะผลผลิตที่มียังไม่เพียงพอความต้องการของตลาด ยกเว้นบางรายต้องการตลาดรองรับไก่พื้นเมืองอินทรีย์ที่เชื่อถือได้ และสามารถจำหน่ายไก่พื้นเมืองอินทรีย์ในราคาที่สูงกว่าไก่พื้นเมืองทั่วไป

3. การพัฒนาแนวทางการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ของประเทศไทย

3.1 ปัจจัยที่สนับสนุนการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการผลิต ปศุสัตว์อินทรีย์ การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย การกำหนดมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ที่เป็นของตนเอง การกำหนดมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ที่เป็นของตนเอง นโยบายรัฐ การสร้างแรงจูงใจ

3.2 แนวทางการพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ จำแนกได้ 3 กรณี คือ เกษตรกร เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ และหน่วยงานภาครัฐ

การอภิปรายผล

1.การจัดการการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ตามแนวทางการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการศึกษาศาภาพการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ตามมาตรฐานสินค้าเกษตร เกษตรอินทรีย์ เล่ม 2: ปศุสัตว์อินทรีย์ (มกษ. 2009 เล่ม 2-2554) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับ (1) แหล่งที่มาของสัตว์ (2) การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้เป็นระบบปศุสัตว์อินทรีย์ (3) การจัดการด้านสุขภาพสัตว์ (4) การจัดการฟาร์ม การขนส่งสัตว์ และการฆ่าสัตว์ (5) โรงเรือนและการเลี้ยงปล่อย และ (6) การจัดการของเสีย ยกเว้นข้อกำหนดเกี่ยวกับอาหารสัตว์และการจัดเก็บบันทึกข้อมูล ที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่สามารถปฏิบัติได้

ด้านแหล่งที่มาของสัตว์และการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้เป็นระบบปศุสัตว์อินทรีย์ พบว่าเกษตรกรนิยมเลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสม เนื่องจากเป็นพันธุ์ที่เลี้ยงง่าย เหมาะกับการเลี้ยงแบบปล่อยฝูงที่ปล่อยให้หาอาหารกินเองตามธรรมชาติ มีความต้านทานโรคได้ดี ไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงได้จากการเพาะพันธุ์ขึ้นเองภายในฟาร์ม ใช้วิธีการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติ โดยเกษตรกรมีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองต่อเนื่องมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ เกษตรกรบางรายมีการแลกเปลี่ยนไก่เพศผู้กับเพื่อนบ้านเพื่อเป็นการปรับปรุงพันธุ์ไก่พื้นเมืองในฝูงและลดอัตราการเกิดของลูกไก่ที่อ่อนแอ ในเกษตรกรบางกลุ่มมีการซื้อไก่พื้นเมืองลูกผสมจากหน่วยงานของกรมปศุสัตว์มาเลี้ยงเพื่อผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ โดยอายุไก่พื้นเมืองที่นำเข้าฟาร์มมีตั้งแต่ระยะลูกไก่ ไก่รุ่น และไก่โตเต็มวัย

ด้านการจัดการสุขภาพสัตว์ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการใช้ยาแผนปัจจุบัน หรือยาปฏิชีวนะในการรักษาโรคไก่ จะเน้นการใช้สมุนไพร ในการป้องกันโรคมกกว่า เนื่องจากไก่พื้นเมืองมีการเลี้ยง

แบบปล่อยให้ไก่ได้ออกกำลัง มีสุขภาพแข็งแรงและมีความต้านทานต่อโรคต่างๆ ได้ดี มีเกษตรกรบางกลุ่มที่มีการทำวัคซีนป้องกันโรค โดยเฉพาะในเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองในบริเวณบ้านที่มีพื้นที่ติดต่อกับเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่รายอื่น เพื่อป้องกันโรคระบาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ แต่ในกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองปล่อยในพื้นที่กว้างที่อยู่ห่างจากพื้นที่เลี้ยงไก่ของเกษตรกรรายอื่นจะไม่มีการทำวัคซีนเนื่องจากการเกิดโรคต่างๆ น้อย

ด้านการจัดการฟาร์ม โรงเรือนและการเลี้ยงปล่อย เกษตรกรทุกรายที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองมีพื้นที่เพียงพอในการเลี้ยงไก่แบบปล่อย และมีโรงเรือนสำหรับให้ไก่ได้พักในเวลากลางคืน ไม่มีการจัดการใดๆ ต่อตัวไก่ มีการให้อาหารเสริมช่วงเช้าเย็นและน้ำเท่านั้น เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีจุดประสงค์ในการเลี้ยงไก่เป็นอาชีพเสริมจากทำนาหรือการเพาะปลูกพืชอื่นๆ เท่านั้น จึงไม่ได้มีการดูแลจัดการไก่พื้นเมืองเป็นพิเศษเพื่อเร่งการส่งตลาด

ด้านการจัดการของเสีย เกษตรกรใช้วิธีกวาดมูลไก่รวมเป็นที่เดียวกันแล้วนำไปเป็นปุ๋ยใส่ในนาข้าว ในไร่ และในแปลงผัก เนื่องจากเกษตรกรแต่ละรายมีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองไม่มากนักและมีการเลี้ยงโดยการปล่อยไก่ในพื้นที่กว้างตามธรรมชาติและไก่มีการถ่ายมูลลงพื้นดินที่เป็นที่เพาะปลูกพืชอยู่แล้ว จึงทำให้ไม่พบปัญหาใดๆ เกี่ยวกับมูลหรือของเสียที่เกิดขึ้นสำหรับข้อกำหนดของมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ที่เกษตรกรปฏิบัติได้น้อย ได้แก่ ด้านอาหารไก่พื้นเมือง และด้านการจัดบันทึกข้อมูล เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สามารถหาแหล่งอาหารอินทรีย์สำหรับเลี้ยงไก่พื้นเมือง หรือหาได้แต่มีปริมาณไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงไก่พื้นเมืองตลอดทั้งปี เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้มีการผลิตพืชอินทรีย์ที่ใช้เป็นอาหารสำหรับไก่ หรือมีการเพาะปลูกบ้างแต่มีไม่เพียงพอสำหรับเลี้ยงไก่พื้นเมือง ทำให้ต้องซื้อวัตถุดิบอาหารทั่วไปจากเพื่อนบ้าน ไร่ หรือพ่อค้าในตลาดมาเลี้ยงไก่แทน นอกจากนี้วัตถุดิบอาหารสัตว์อินทรีย์และผลพลอยได้ที่มีขายในตลาดส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบอาหารสำหรับการบริโภคและอุปโภคของมนุษย์ ซึ่งมีราคาแพงและมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์ จึงมีเหลือสำหรับขายเป็นอาหารสัตว์น้อยมาก ทำให้บางฤดูกาลเกิดการขาดแคลนวัตถุดิบอาหารอินทรีย์สำหรับไก่พื้นเมือง แต่สำหรับเกษตรกรบางรายหรือบางกลุ่มที่มีการผลิตพืชอินทรีย์อยู่แล้วจะไม่มีปัญหาในด้านอาหารสัตว์อินทรีย์ เนื่องจากสามารถเก็บผลผลิตพืชอินทรีย์ในฟาร์มของตนเองเป็นอาหารไก่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ Panyakul (2010) ที่ว่าการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์และสัตว์น้ำอินทรีย์ของประเทศในภูมิภาคเอเชียจะขึ้นอยู่กับการผลิตพืชอาหารสัตว์อินทรีย์ เนื่องจากประเทศต่างๆ ในแถบเอเชียอยู่ในขั้นเริ่มต้นผลิตพืชอินทรีย์ ซึ่งปริมาณการผลิตยังไม่เพียงพอเป็นอาหารสำหรับมนุษย์ ทำให้การผลิตเพื่อเป็นอาหารสำหรับปศุสัตว์และสัตว์น้ำจึงไม่เป็นที่เร่งด่วนมากนัก

การจัดบันทึกข้อมูลการเลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์จัดเป็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรไม่สามารถขอรับรองมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ได้ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Pathak and Chander (2002) เกี่ยวกับการปฏิบัติในการผลิตปศุสัตว์ของเกษตรกรที่สัมพันธ์กับมาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ในประเทศอินเดีย พบว่า ร้อยละ 75 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงปศุสัตว์ตามมาตรฐานการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ยังไม่

สามารถปฏิบัติได้ในข้อมาตรฐานบางประการ เช่น การจดบันทึกข้อมูลภายในฟาร์ม เป็นต้น สาเหตุของปัญหาเนื่องจากเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์ไม่มีการจดบันทึกเกี่ยวกับแหล่งที่มาของทรัพยากรที่ใช้ กระบวนการจัดการเลี้ยงไก่ภายในฟาร์ม การจัดการเกี่ยวกับสุขภาพไก่ทั้งในด้านการป้องกันโรค การทำวัคซีน อัตราการตาย และการจัดการของเสีย จึงทำให้เกษตรกรไม่มีข้อมูลสำหรับการตรวจสอบรับรอง การที่เกษตรกรไม่มีการจดบันทึกข้อมูล เนื่องจากมีความรู้ไม่ชอบจดบันทึก รายละเอียดในการจดบันทึกมีมากเกินไปทำให้เกิดความยุ่งยากในการจดบันทึก โดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรจัดทำแบบการจดบันทึกข้อมูลในด้านต่างๆ ในรูปแบบที่ง่ายต่อการจดบันทึกข้อมูล ซึ่งจากรายงานของ มณฑิชา พุทสา คำ ศิริลักษณ์ วงศ์พิเชษฐ และจิตติมา กันตนา มัลลกุล (2553) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการบันทึกข้อมูลในการเลี้ยงโคเนื้ออินทรีย์ ในรูปแบบคู่มือปฏิบัติ (guideline) ที่เกษตรกรเพียงแต่กาเครื่องหมายหรือเติมข้อความ เพื่อให้เกษตรกรสามารถจดบันทึกได้ง่ายและสามารถใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดการฟาร์มได้ด้วย

2.ความต้องการและข้อเสนอแนะในการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรเกือบครึ่งมีความต้องการและเสนอแนะด้านอาหารอินทรีย์สำหรับไก่พื้นเมือง และเกษตรกรบางส่วนมีความต้องการและเสนอแนะด้านพันธุ์ไก่พื้นเมือง การจัดการฟาร์ม สุขภาพสัตว์ และการตลาด

3.การพัฒนาแนวทางการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ของประเทศไทย

จากข้อเสนอแนะถึงแนวทางการพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ ซึ่งจำแนกออกเป็นสามกรณี คือ เกษตรกร เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ และหน่วยงานภาครัฐ กล่าวได้ว่าเป็นข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติและระดับนโยบาย ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติเกี่ยวข้องกับเกษตรกร และเจ้าหน้าที่ ข้อเสนอแนะระดับนโยบายเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้การพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมืองอินทรีย์ของเกษตรกรเป็นรูปธรรมมากขึ้น เนื่องจากเกษตรกรมีรูปแบบการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่ใกล้เคียงกับการเลี้ยงตามมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ ซึ่งจากการศึกษาของ Pathak, Chander and Biswas (2003) พบว่า ประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชียสามารถส่งออกผลิตผลพืชอินทรีย์และผลิตภัณฑ์จากพืชอินทรีย์ออกสู่ตลาดโลกได้เป็นจำนวนมาก แต่มีการส่งออกเนื้อสัตว์อินทรีย์เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แม้ว่าประเทศเหล่านี้จะมีสัตว์พันธุ์ดีที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ มีความต้านทานโรค สามารถใช้ประโยชน์จากวัสดุเศษเหลือจากพืช และมีวิธีการเลี้ยงสัตว์ใกล้เคียงกับวิธีการเลี้ยงแบบปศุสัตว์อินทรีย์ แต่ก็ยังไม่สามารถปรับเข้าสู่การเลี้ยงตามมาตรฐานอินทรีย์ได้ เนื่องจากมีขนาดพื้นที่น้อย ความรู้ไม่

ขาดข้อมูล มีการเลี้ยงสัตว์อย่างหนาแน่น การผลิตอาหารสัตว์ไม่เพียงพอ การขอรับรองมาตรฐานมีค่าใช้จ่ายสูง ขาดความคล่องตัวของตลาด สิ่งเหล่านี้จัดเป็นอุปสรรคสำคัญในการปรับเปลี่ยนการผลิตสัตว์จากระบบเดิมเป็นระบบเกษตรอินทรีย์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งผลการวิจัยที่ได้เป็นผลจากพื้นที่ที่ศึกษา การนำผลการวิจัยไปใช้ควรคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

- 1) การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มเกษตรกรรายย่อย การนำผลไปใช้กับกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองเชิงธุรกิจ ควรพิจารณารูปแบบการเลี้ยงที่แตกต่างกัน
- 2) การนำผลการวิจัยไปใช้ในพื้นที่อื่น ควรคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศ สภาพอากาศ สภาพแวดล้อม รูปแบบการผลิต และอื่นๆ ในแต่ละพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ปัญหาที่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ตามข้อกำหนด คือ อาหารไก่พื้นเมือง และการจัดเก็บบันทึกข้อมูล ดังนั้นการวิจัยในครั้งต่อไปควรวิจัยประเด็นดังกล่าว เช่น ทดลองให้เกษตรกรปลูกถั่วเหลืองอินทรีย์เพื่อเป็นอาหารเสริมโปรตีนแก่ไก่สำหรับปลายข้าวและรำข้าวซึ่งเป็นแหล่งอาหารพลังงาน เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือปลูกข้าวอินทรีย์ได้อยู่บ้าง ผลพลอยได้ก็จะได้ปลายข้าวอินทรีย์และรำข้าวอินทรีย์ เป็นต้น นอกจากนี้ ควรมีการวิจัยเฉพาะกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการผลิตและการตลาดของไก่พื้นเมือง

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณศูนย์ปศุสัตว์อินทรีย์ กรมปศุสัตว์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมปศุสัตว์ นักวิชาการ และเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองอินทรีย์ทุกท่าน และท้ายที่สุดขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่สนับสนุนทุนการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์. (2553). ข้อมูลสมาชิกและกลุ่มปศุสัตว์อินทรีย์ ปี พ.ศ. 2553. สืบค้นจาก <http://www.dld.go.th/breeding/organic/images/stories/Documents/53.xls>
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2552). มาตรฐานสินค้าเกษตร เกษตรอินทรีย์ เล่ม 1: การผลิต แปรรูป แสดงฉลาก และจำหน่ายผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ใน ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนพิเศษ 187 ง ประกาศใช้เมื่อ 28 ธันวาคม 2552
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2554). มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เกษตรอินทรีย์ เล่ม 2: ปศุสัตว์อินทรีย์ ใน ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 128 ตอนพิเศษ 131 ง ประกาศใช้ เมื่อ 4 พฤศจิกายน 2554
- มนทิชา พุทชาคำ ศิริลักษณ์ วงศ์พิเชษฐ และจิตติมา กันตนามัลลกุล. (2553). รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาโคเนื้ออินทรีย์ในภาคกลางของประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ.
- Panyakul, V. (2010). Study and Recommendations for Developing Regional Organic Standards in Asia. Global Organic Market Access. September-December 2010. Retrieved from http://www.ifoam.org/partners/tenders/TenderInvite_Comp-study_regional-standards_Asia-.pdf
- Pathak, P.K. and Chander, M. (2002). Farmers' Existing Livestock Production Practices in Relation to Organic Production Standards: an Indian Study. Paper presented in National Workshop on Organic Animal Husbandry Standards November 26-27, 2002. ITRI, Izatnagar. Retrieved August 1, 2012 from ftp://ftp.fao.org/upload/Agrippa/641_en.doc
- Pathak, P.K., Chander, M. and Biswas, A.K. (2003) "Organic Meat: an Overview." Asian-Aust. J. Anim. Sci. 16 (8): 1230-1237.